

Şengül DEMİREL*

Hitopadeşa'da Kadın Motifi

Woman Theme in Hitopadesha

ÖZET

Bilindiği gibi, doğu kültüründe "pendname", "siyasetname" ya "öğütname" adı verilen eserler yaratılmıştır. Hükümdarlara yol gösteren bu eserler doğu edebiyatında önemli yer tutar. Doğu toplumlarında hükümdara, kimse akıl veremez ve yol gösteremezdi. Büyük Türk alimi Yusuf Has Hacip tarafından kaleme alınmış olan Kutadgubilig Türk edebiyatında bilinen en önemli pendname örneğidir. Pendname türünde verilmiş eserlere Hint edebiyatında da rastlanmaktadır. Nitişāstra olarak adlandırılan eserler; hükümdarlara ve hükümdar olacaklara devlet yönetimi bilgisi ve bir hükümdarın uyması gereken ahlak kurallarını öğretmeyi amaçlar. Bu türde vermiş eserler akılda kalıcı olması ve kolay öğrenilebilmesi için masal ve özdeyiş olarak kaleme alınmışlardır. Dostça tavsiye, yararlı eğitim anlamına gelen Hitopadeşa; Sanskrit dili ile yazılmış ve Sanskrit edebiyatında Nitişāstra (siyaset, ahlak kuralları) denilen türe ait bir pendnamedir. Yazarının Narayana olduğu bilinen Hitopadeşa'nın yazılış tarihi kesin değilse de bulunan nüshalardan bazılarında 1373 tarihi okunabilmiştir. Hitopadeşa; Dostluk kazanma, dostluğu sürdürme, savaş ve barış başlıkları altında dört bölümden oluşmaktadır. Hitopadeşa'da kırk kadar masal ve yedi yüz elli kadar özdeyiş bulunmaktadır. Bu çalışmamızda Hitopadeşa'da bulunan özdeyişlerden kadınlarla ilgili olanlarını irdeleyip, Hitopadeşa'da kadın motifini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Hitopadeşa, Hint, Pendname, Hint Masalları.

ABSTRACT

As it is known, literary works called "pendnama" (book of ethics), "siyasatnama" (book of politics) and "ogutnama" (book of advice) has been created in the Eastern culture. These works which have had guided emperors have an important place in Eastern Literature. The Kutadgu Bilig written by the great Turkish scholar Yusuf Khass Hajib Balasaguni is the most important example known of "pendnama"s. Works created in pendnama style can also be found in Indian Literature. These works called "Niti-Shastra"s aim to teach the rules of governing and the moral principles an emperor has to follow to emperors and to those who are going to be emperors. These kind of works have been written as fairy tales and aphorisms to make them more memorable and easier to learn. Hitopadesha, which means "friendly advice" and "useful education", is a pendnama written in Sanskrit language belonging to the Niti-Shastra (political, moral principles) genre in Sanskrit Literature. Even though it is not clear when Hitopadesha, known to be authored by Narayana, was created; in some of copies of the text, the date 1373 has been read. Hitopadesha consists of four parts under the headings: Earning friendships, maintaining friendships, war, and peace. There are about forty tales and about seven hundred fifty aphorisms in Hitopadesha. In this study, we are going to investigate the aphorisms related to women, and discuss the woman motif in Hitopadesha.

Keywords: Hitopadesha, Indian, Pendnama, Indian Tales.

* Yazar/Author Dr, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Hindoloji Anabilim Dalı. senguldemirel2000@yahoo.com

Bilindiği gibi, doğu kültüründe “pendname”, “siyasetname” ya “öğütname” adı verilen eserler yaratılmıştır. Hükümdarlara yol gösteren bu eserler doğu edebiyatında önemli yer tutar. Bu eserler, hükümdarların el kitabı olmuştur. Karşılaştıkları sorunların çözümünü bu kitaplarda bulmuşlardır. (Demirel, 2014, s.368) Hükümdar çocuklarını özel hocalar tarafında derse verilmesi, doğu kültürünün vazgeçilmez uygulamalarındandır. Tahta geçen yeni hükümdarın, çocukluğunda kendisine ders veren hocasının yanına danışman olarak alması da bir gelenektir. Daha önceleri hükümdara rehberlik yapan bu hocalar, daha sonraları hükümdarın danışmanı gibi görev yaparlar. Ancak tahta geçen ve devleti yönetmeye başlayan hükümdara kimse akıl veremez, yol gösteremez ve asla eleştiremezdi. Özetle söylemek gerekirse, hükümdar kimseden akıl almaz; kimse de ona akıl veremezdi.

Kutadgubilig Türk edebiyatında bilinen en önemli pendname örneğidir. Karahanlılar döneminde (840 - 1212) Yusuf Has Hacip tarafından yazılan Kutagubilig içinde hükümdara yol gösterici önemli bilgiler yer almaktadır. Pendname türünde verilmiş eserlere Hint edebiyatında da rastlanmaktadır. Nitişāstra olarak adlandırılan eserler; hükümdarlara ve hükümdar olacılara devlet yönetimi bilgisi ve bir hükümdarın uyması gereken ahlak kurallarını öğretmeyi amaçlar. Bu türde vermiş eserler akılda kalıcı olması ve kolay öğrenilebilmesi için masal ve özdeyiş olarak kaleme alınmışlardır.

Dostça tavsiye, yararlı eğitim anlamına gelen Hitopadeşa; Sanskrit dili ile yazılmış ve Sanskrit edebiyatında Nitişāstra (siyaset, ahlak kuralları) denilen türe ait bir pendnamedir. (Macun, 1982, s.492) Yazarının Narayana olduğu bilinen Hitopadeşa'nın yazılış tarihi kesin değilse de bulunan nüshalardan bazılarında 1373 tarihi okunabilmiştir. (Çağdaş, 1977, s.261) Hitopadeşa; Dostluk kazanma, dostluğu sürdürme, savaş ve barış başlıkları altında dört bölümden oluşmaktadır. Hitopadeşa'da kırk kadar masal ve yedi yüz elli kadar özdeyiş bulunmaktadır.

Hint masallarında kadınların sadakatsizliği ve kurnazlığı sıkça işlenen bir konudur. Masalarda kadınların aşağılanması konusu “Hindistan'da Kast Sisteminin Tarihsel Gelişimi” adlı makalemizde ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Adı geçen makalede de vurgulandığı gibi Ari erkeklerinin genetik özelliklerini ve beyaz ten renklerini korumaları gerekmektedir. Bu nedenle alt kastta yer alan koyu ten renkli yerli halktan uzak durmaları gerekmektedir. Bu amaçla masalarda kadınlar kötü anlatılmıştır.

Hitopadeşa'da bulunan bazı özdeyişlerde de kadının kötü anlatıldığını görmekteyiz.

Bu çalışmamızda Hitopadeşa'da bulunan özdeyişlerden kadınlarla ilgili olanlarını irdeleyip, Hitopadeşa'da kadın motifini ele alacağız. Çalışmamızda birkaç Hitopadeşa'dan bir kaç Sanskrit cümle verilmekle yetinilmiştir. Örnek olarak seçilen özdeyişlerin beyit numaraları, orijinal kaynağa sadık kalınarak metin içinde verilmiştir. (Örnek: G. 21= Giriş Bölümü 21. Beyit. I/17= I. Bölüm / 17. Beyit)

- Evladına borç bırakan baba, namusunu korumayan anne, güzel bir eş ve cahil bir oğul düşmandan farksızdır. (G. 21)

İnsan yaşamını olumsuz etkileyen olaylar anlatılırken; “namusunu korumayan anne” ifadesi kullanılmıştır. Anne olan bir kadının namusuna dikkat etmesi gerektiği

vurgulanmaktadır. Güzel bir eş de düşman kadar tehlikeli olarak görülmektedir. Güzel bir eşin düşman olarak görülmesi, güzel bir kadının her zaman tehlikeli olduğunu anlatmaktadır. Güzel kadın kontrol edilmesi zor kadındır.

- Okumayan için bilgi, hazımsızlık çeken için yiyecek, fakir için toplumda bulunmak, ihtiyar bir adama genç bir kadın zehir yerine geçer. (G. 22)

Genç bir kadının, yaşı büyük bir adam için “zehir” yerine geçeceği vurgulanmaktadır. Hint toplumunda, kocaların eşlerinden daha yaşlı olduğu bilinmektedir. Genç kadının başa bela olacağı net bir biçimde vurgulanmaktadır.

-

किंच । अवशेन्द्रियचित्तानां हस्तिस्नानमिव क्रिया ।

दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना ॥ १७ ॥ (I. 17)

Aklını ve duygularını kontrol altına alamamış birinin işleri, filin banyosu gibi nafiledir. (Boşunadır.) Uygulanamayan bilgi, bir yükür, bu aynı zamanda kötü yaradılışlı bir kadını beslemeye ve çirkin bir kadının üstündeki süse benzer. (I. 17)

Aklını kullanamayan, duygularının esri olan bir kişinin “kötü” olduğu anlatılmak istenirken, “kötü yaradılışlı bir kadın” ya da “çirkin bir kadının üstündeki süs” benzetmeleri ile betimleme yapılmaktadır. Olumsuz bir ifade için “kadın” üzerinden anlatım yapılmaktadır.

- İnsan nehirlere, elinde silah olanlara, pençeli ve sivri dişli hayvanlara, kadınlara ve hükümdarın ailesine hiç güvenmemeli. (I. 18)

Bir insanın nelere güvenmemesi gerektiği anlatılırken, kadın vurgulanmaktadır. Büyük nehirlere, silahlı kişilere, vahşi hayvanlara nasıl güvenilmezse ise kadınlara da o derecede güvenilemez. Bir kadına güvenilmemesi gerektiği anlatılırken, yırtıcı hayvanlarla eş tutulmaktadır.

- Bir kadına çocuk iken babası, genç iken kocası, yaşlı iken oğlu bakar, kadın hiçbir zaman boş bırakılmamalıdır. (I. 119)

Bu özdeyiş ile toplumun ataerkil bir yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Toplum tarafından kadın yetersiz ve kendine bakmaktan aciz bir varlık olarak görülmekte ve doğumundan ölümüne kadar ancak bir erkeğin korumasında hayatını sürdürmek zorundadır. Ayrıca vurgulanmak istenen, bir kadın hayatının her aşamasında erkeklere kesin itaat etmekle yükümlüdür.

- Bir kadın bir çömlek tereyağına benzer, erkek ise kor halinde bir kömür parçası gibidir, bu yüzden akıllı olan insan onların ikisini bir arada tutmaz. (I. 117)

Türkçemizdeki “ateş ile barut yan yana olmaz” deyimini andıran bir özdeyiştir. Kadın tereyağına erkek ise kor halindeki bir kömüre benzetilmektedir. Tereyağı nasıl ki ateşe karşı koyamayıp erirse kadın da erkek karşısında zayıf kalır ve kendine hakim olamaz.

Kadının zayıf yaratılışlı olması, kadın ile erkeğin yan yana olmasının sakıncalı hale getirmektedir. Yani kadın ile erkeğin bir arada bulunamamasının sebebi kadın olarak gösterilmektedir.

- Evini yönetmekte becerikli, çok çocuk doğuran, kocasını hayatı gibi seven, ona bağlanan kadın gerçek eştir. (I. 195)

Bu özdeyişle toplum nezdinde itibar görecektir bir kadının nasıl olması gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre kadın çok çocuk doğurmalı ve kocasını kendi canı kadar çok sevmelidir. Çocuk doğurmayan ve eşini canı kadar sevmeyen kadın makbul değildir. Bir ailenin mutluluğu kadının görevlerini eksiksiz olarak yapmasına bağlıdır.

- Kocasının memnun olmadığı bir kadına eş denemez, bir kadından kocası memnun olunca tüm tanrılar da ondan memnun olur (I. 196)

Bir kadın eşini mutlu edemiyor ise o kadına “eş” denmez. Bir kadın için tanrıların hoşnutluğunu kazanmak kocasını mutlu etmesine bağlıdır. Bir koca eşinden memnun olursa, tanrılar da o kadından memnun olur.

- İnsanlar bu dünyada başkalarıyla ilişkili olarak yaşantısını sürdürür ve cezalandırmak korkusuyla görevine bağlı kalır, (yoksa) iyi davranışlı bir insan bulmak güçtür ve yine cezalandırılmak korkusuyla iyi bir aile kadını (asil bir kadın) kocası cılız, çirkin, hasta ve fakir olsa bile ona sadık kalır. (I. 200)

İnsanlar, tanrılar tarafından cezalandırılmak korkusuyla iyi insan olmaya çalışmaktadırlar. Aynı şekilde asil kadınlar da cezadan korktukları için iyi birer eş olmaya çabalamaktadır. Asil bir kadın, kocasının yoksul, zayıf, hastalıklı olmasına bakmaksızın, ona sadık bir eş olmalıdır.

-

किंच । आलस्यं स्त्रीसेवा सरोगिता जन्मभूमिवात्सल्यं ।

संतोषो भीरुत्वं षड् व्याघाता महत्त्वस्य ॥ ५ ॥

(II. 5)

Tembellik, kadına düşkünlük, hastalıklı olmak, doğduğu yerde çakılı kalmak, azla yetinmek, korkaklık yükselmenin altı engelidir. (II. 5)

İnsanın hayatta başarılı olmasını engelleyen altı unsur vardır. Bunların başında kadınlara düşkün olmak gelir. Kadınlar, başarılı olabilecek erkekler için bir engel olarak görülmektedir.

- Bir kadın kuvveti, neşesi, cesareti olmayan, sadece düşmanlarını memnun edecek bir erkek evlat doğurmasın. (II. 7)

Bir kadının sadece erkek evlat doğurması onun iyi bir kadın olduğu anlamına gelmez. İyi bir kadın kuvvetli, cesur ve hayata bağlı bir erkek evlat doğurmakla yükümlüdür. Erkek evladın iyi özelliklere sahip olmamasının sorumluluğu kadına yüklenmiş

durumdadır.

- Bir at, silah, bilgi, telli çalgı, sohbet, bir adam ve bir kadın bunlar karşılına çıkan insana göre yararlı ya da zararlı olurlar (II. 75)

Karşımıza çıkan kişiler ve cisimler “iyi” ya da “kötü” olarak kabul edilemez. Bunları kullanan kişinin elinde iyi ya da kötü olarak biçimlenirler. Erkeğin kadını yönetme biçimine göre kadın şekil alır. Kadının kişiliği erkeğin onu yönetmesine göre biçimlenir.

- Uygunsuz bir işe başlamak, akrabalarına karşı çıkmak kuvvetli biriyle rekabete girmek, güzel büyüleyici kadınlara inanmak, bunlar ölümün dört kapısıdır. (II. 151)

Güzel kadınlar her şeyden daha tehlikelidir. Güzel kadın insanı ölüme götüren dört sebepten biridir.

-

परुषाण्यपि या प्रोक्ता दृष्टा या क्रोधचक्षुषा ।

सुप्रसन्नमुखी भर्तुः सा नारी धर्मभागिनी ॥ २५ ॥

(III. 25)

Kendisine karşı sert konuşulmuş, öfkeli gözlerle bakılmış olsa da kocasını sakın bir ifadeyle karşılayan kadın erdemli kadındır. (III. 25)

Kocasını her ne yaparsa yapsın buna karşılık vermeden saygılı ve sevgi dolu davranmayı başaran kadın erdemli bir kadındır. Burada da kadının koşulsuz itaatkar olması gerektiği vurgulanmaktadır.

- Kocaları ister bir şehirde, ister bir ıssız bir ormanda yaşasın, ister günahkar ister erdemli olsun onları seven kadınlar cennete giderler. (III. 26)

Bir kadın, kocasını her ne durumda olursa olsun ona saygıda kusur etmezse kadın cenneti hak eder.

- Kendisinin başka süsü olmasa bile koca kadının en büyük süsüdür çünkü kocasından mahrum olan bir kadın güzel olsa bile güzel sayılmaz. (III. 27)

Kocalar eşlerinin süsüdür. Kocasını olmayan kadınlar güzel dahi olsa güzel sayılmazlar. Buradan da anlaşılacağı üzere kocaları yoksa kadınlar hiçtir. Kadın kocası yoksa hiçbir koşulda varlık gösteremeyen değersiz bir varlıktır.

- Yılan yakalayıcısının yılanı deliğinden zorla çıkarttığı gibi, kadın da kocasını cennete çıkarır ve onunla birlikte onurlandırılır. (III. 29)

Kadın cennete gidebilmek için görevlerini yerine getirerek kocasını hoşnut etmiş olur. Böylece Tanrıları da mutlu eden kadın kocasını sayesinde cennete gidebilecektir.

- Kocasının cesedi yakılmak üzere bulunduğu odun yığını üzerindeyken onu kucaklayıp kendi bedenini de orada terk eden kadın, yüzlerce günah işlemiş olsa bile koca ile birlikte cennete gider. (III. 30)

Bu cümleyi anlayabilmek için, “Sati” geleneğinin bilinmesi gerekmektedir. Sati geleneği kadının ölen kocası ile diri diri yakılması geleneğidir.

Hindu inancına göre, kocasıyla birlikte yanan kadın, günahlarından arınmakta ve kocasıyla birlikte cennette huzur içinde yaşamayı hak etmektedir. Ayrıca annesinin, babasının ve de kocasının tüm aile bireylerinin günahlarının da affedilmesini sağlamaktadır. “Sati Geleneği”ne göre, kocası ölen bir kadın, tıpkı yeni bir gelin oluyormuş gibi gelinlik sarisini giyer, takılarını takarak süslenir ve kocasının yakılması sırasında kendisini ateşe atarak, kocasına eşlik eder.

Sati'nin kelime anlamı “iyi kadın” “erdemli kadın”dır. Dul kelimesinin karşılığı olan “vidhava”, “kocası gitmiş olan” anlamına gelmektedir. Sanskrit dilinde ise dul kelimesini karşılayan “tapasvini”, “talihsiz kadın”, “zavallı şey”, “şanssız dişi” anlamlarını ifade etmek için kullanılır. Dul kelimesinden “talihsizlik”, “kötü şöhret” anlamlarına gelen kelimeler türetilmektedir.

Hitopadeşa içinden seçtiğimiz özdeyişlerden de anlaşılacağı gibi Hint toplumunda kadına verilen değer hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Kadının bu derece hor görülmesinin asıl nedeni kast sisteminin başlatmış olduğu bir uygulamadır. Ari toplumun genetik yapısının korunması amacıyla alt kast kadınlarından uzak durulması gerektiği öğütlenmiştir. Masallarda bu konu işlenmiş ve bu düşünce yapısı yüzyıllar içinde bir gelenek haline gelmiştir. Bunun yansımalarını Hitopadeşa'da olduğu gibi başka masal külliyatı içinde de görmekteyiz.

Kaynakça

- ÇAĞDAŞ, K. (1977) Hitopadeşa'dan Özdeyişler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 28, S.3-4, 261-285.
- DEMİREL, Ş. (2016). Şukasaptati ve Hint Kültüründe Kadın. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- DEMİREL, Ş. (2016). Hindistan'da Kast Sisteminin Tarihsel Gelişimi. Akademik Bakış Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.
- DEMİREL, Ş. (2014) Kutadgu Bilig ve Hitopadeşa'da Devlet Yönetimi. Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları Dergisi, 25, 367-379.
- MACUN, İ. (1982) Hitopadeşa'dan Dört Masal. D.T.C.F. Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi,491-494.
- The First Book of The Hitopadesa (1864). Edited by Max Müller, London: Longman.
- The Second, Thrid and Fourth Books of The Hitopadesa (1865) Edited by Max Müller. London: Longman.